

Međunarodna organizacija rada
projekat "Angažovanje i podrška na nacionalnom nivou za
 smanjenje pojave dečjeg rada"

Finalni nacrt Liste opasnih poslova za decu pripremljen u saradnji sa
Međuresornom radnom grupom

Prof. dr Petar Bulat, konsultant MORa na projektu

Srbija, Novembar 2016

UVOD

Rad na izradi Liste opasnih poslova za decu počeo je u junu 2016, sa prvobitnom idejom da se nakon prikupljanja informacija i razvoja prvog nacrtu, do kraja jula 2016 pripremi finalni predlog u saradnji sa Međuresornom radnom grupom. Usled kašnjenja u formiranju Međuresorne radne grupe, u konsultaciji sa koordinatorom projekta „CLEAR“ rok je pomeren na kraj septembra. Međuresorna radna grupa je formirana od strane Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja krajem jula i njen prvi sastanak je održan 11. avgusta. Tehničkoj radnoj grupi projekat „CLEAR“ je pružio administrativnu i tehničku podršku

Predsednik Tehničke radne grupe je direktor Uprave za bezbednost i zdravlje na radu a članovi su predstavnici sledećih institucija:

1. Ministarstvo zdravlja
2. Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnološkog razvoja
3. Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine
4. Ministarstvo unutrašnjih poslova
5. Ministarstvo omladine i sporta
6. Ministarstvo ekonomije
7. Institut za medicinu rada Srbije
8. Savez samostalnih sindikata Srbije
9. Ujedinjeni granski sindikati Nezavisnost
10. Unija poslodavaca Srbije
11. UNICEF Srbija
12. Mreža organizacija za decu (2 predstavnika)

Posle konstitutivne sednice, Međuresorna radna grupa je odlučila da pozove stručnjake iz sledećih institucija da učestvuju u radu tehničke radne grupe: (1) Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja-Odeljenje za rad; (2) Ministarstvo rada, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja-Sektor za brigu o porodici i socijalnu zaštitu poboljšanje; (3) Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja-Inspekcija rada; (4) Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja-Grupu za rodnu ravnopravnost; (5) Stalnu konferenciju gradova i opština; (6) Privrednu komoru Srbije; (7) Institut za javno zdravlje Srbije "Dr Milan Jovanović Batut".

Na osnovu razmatranja dokumenata razvijenih od strane konsultanta Međunarodne organizacije rada, tokom tri konsultativna sastanaka radne grupe, zajednički je predloženo je da se Lista opasnih poslova reguliše uredbom Vlade Republike Srbije. U tom cilju je već

pripremljena lista opasnih poslova za decu redizajnirana kako bi se optimizovala za donošenje Uredbe. Takođe, kroz konsultativne sastanke radne grupe prihvaćen je predlog da se u Listi opasnih poslova nađe i lista opasnih delatnosti zasnovana na Uredbi o klasifikaciji delatnosti Vlade Republike Srbije. Konačna verzija prvog nacrtu Liste opasnih poslova za decu usvojena je glasovima svih prisutnih članova Međuresorne radne grupe na sastanku koji je održan 27.09.2016.

Po usvajanju nacrtu Liste opasnih poslova za decu nastavljen je rad na usklađivanju liste potrebama zainteresovanih strana, u prvom redu dece ali i obrazovnih ustanova kao i potrebama donošenja Uredbe Vlade Republike Srbije.

U cilju sagledavanja stavova dece prema Listi, organizovana je 29.10.2016. konsultativna radionica sa Panelom mladih i DX grupom Centra za prava deteta. Ukupni broj učesnika na radionici je bio 16, najveći broj njih su srednjoškolskog uzrasta. Pre same radionice,

učesnicima je podeljen nacrt Liste opasnih poslova za decu, a posle međusobnog upoznavanja, predstavljen je kratak film koji su deca iz DX grupe Centra za prava deteta napravila u cilju podizanja svesti u vezi sa životom dece koja rade na ulici i važnosti dostupnog obrazovanja. Nakon kratke diskusije o filmu, konsultant Međunarodne organizacije rada je kroz prezentaciju upoznao učesnike radionice o najgorim formama dečijeg rada i obrazložio predlog Liste opasnih poslova. Tokom same prezentacije učesnici su postavljali pitanja a potom su bili veoma aktivni u diskusiji nacrtu Liste.

Uz načelnu podršku Listi, učesnici radionice izrazili su i zabrinutost da je lista previše **restriktivna** i da će onemogućiti decu u obavljanju nekih od najčešćih poslova kao što je to rad u kafićima.

Tokom diskusije učesnici su predložili>

- da se izradi i takozvana pozitivna Lista-Lista poslova bezbednih za decu.
- skrenuli su pažnju da bi manekenstvo takođe trebalo da bude na Listi opasnih poslova kao i
- rad na internetu.

Istakli su da je manekenstvo povezano sa radom noću i u okruženju koje bi moglo štetno da utiče na razvoj dece. Prihvatili su sugestiju konsultanta Međunarodne organizacije rada da je rad noću već obuhvaćen predlogom Liste kao i da je za rad noću neophodna dozvola roditelja ili staratelja.

Rad na internetu, koji su učesnici apostrofirali kao potencijalno opasan za decu zbog toga što se obavlja u dugotrajnom nefiziološkom položaju tela pri radu i najčešće noću je analiziran sa učesnicima i prihvaćeni su argumenti konsultanta Međunarodne organizacije rada da su u ovom slučaju rad noću i dugotrajni nefiziološki položaj tela pri radu već definisani predlogom Liste.

Pored radionice sa mladima, 07.11.2016. organizovana je završna konsultativna radionica na kojoj su uvodničari bili: gospodin Jovan Protić-Nacionalni kordinator Međunarodne organizacije rada za Srbiju, gospođa Milena Bićanin predstavnica Skupštinskog odbora za prava deteta, gospođa Brankica Janković-Poverenica za zaštitu ravnopravnosti, gospodin Aleksandar Vulin-Ministar rada, predstavnici proširene radne grupe, deca (predstavnici Panela mladih i DX grupe Centra za prava deteta), predstavnici velikog broja ministarstava i drugi zainteresovani stručnjaci (ukupno 71 učesnik). Zatim je gospodin Vladan Jovanović-Konsultant Međunarodne organizacije rada predstavio proces rada na izradi predloga Uredbe Vlade Republike Srbije vezanoj za Listu opasnih poslova za decu. U narednom obraćanju gospođa Vera Božić-Trefalt-Predsednik tehničke radne grupe predstavila je tok procesa utvrđivanja nacрта Liste opasnih poslova za decu i istakla dileme sa kojima se u tom procesu radna grupa susrela. Zatim se prešlo se na rad u grupama po „*World cafe*“ metodu. Ukupni broj učesnika u maloj grupi je bio 32. Na samom početku rada, konsultant MORa je prisutne upoznao sa pojmom zloupotrebe dečjeg rada, i posebno se osvrnuo na najgore oblike dečjeg rada i opasne poslove.

Nakon prezentacije učesnici su podeljeni na četiri stola, pri čemu je za svakim stolom bio najmanje jedan predstavnik dece, a svaki sto je imao moderatora (moderatori su bili gospođa Zora Dešić-psiholog-Ministarstvo

prosvete, Dr Tatjana Mladenović-specijalizant medicine rada, Dr Marko Burić-specijalizant medicine rada, Dr Stefan Mandić-Rajčević-specijalizant medicine rada). Zadatak moderatora je bio da sa svakom grupom prodiskutuje jednu od tema Liste opasnih poslova za decu:

- a) listu opasnih ekspozicija,
- b) lista opasnih okolnosti,
- c) listu opasnih delatnosti i
- d) listu preporuka za obrazovanje.

Po završenoj diskusiji za stolom moderatori su se rotirali tako da su tokom radionice prodiskutovali svoju temu sa sve četiri grupe. Po završenoj diskusiji u grupama, plenarno su prikazani zaključci i predlozi vezani za sve četiri teme.

U diskusiji tokom rada u grupama postavljana su pitanja vezana za

- rad u kafićima i izloženost duvanu,
- postavljana su pitanja da li su opasni poslovi rad pod vodom,
- šišanje ovaca i
- rad sa pesticidima kao i
- zašto je rad na pojedinim poslovima tokom obrazovanja ograničen na 1/3 radnog vremena.

Predloženo je da:

- pre početka rada deca moraju da prođu prethodni pregled i
- da se, ukoliko rade duže od godinu dana za njih organizuju periodični pregledi,
- da se izradi i takozvana pozitivna Lista-Lista poslova bezbednih za decu.
- konkretni predlozi vezani za listu bili su da se za rad van mesta prebivališta definiše da je to rad 50 kilometara udaljen od mesta prebivališta kao i
- da se termin „rad na raskrsnicama“ zameni terminom „rad na saobraćajnicama“.

Kako su predstavnici Zavoda za unapređenje obrazovanja bili sprečeni da učestvuju na završnoj konsultativnoj radionici sa predstavnicom Zavoda je organizovan poseban sastanak (16.11.2016) na kome je ona upoznata sa listom i tokom koga je ona izrazila podršku listi i predložila da se u naslovima tabela termin „dualno obrazovanje“ zameni terminom „stručno obrazovanje“ kao i da se ukoliko je to moguće vreme koje deca provode na stručnom obrazovanju umesto na mesečnom izrazi na dnevnom nivou.

Ministarstvo poljoprivrede i zaštite životne sredine je neposredno pre šestog sastanka Tehničke radne grupe dostavilo tekst podrške radu na donošenju Liste opasnih poslova za decu kao i na zaštiti najmlađe populacije sa predlogom da se delatnost „Gajenje začinskog, aromatičnog i lekovitog bilja“ izuzme sa liste jer je Zakonom o psihoaktivnim kontrolisanim supstancama („Službeni glasnik RS“, br. 99/2010) članom 58. zabranjeno gajenje biljaka iz kojih se mogu dobiti psihoaktivne kontrolisane supstance što je i bio osnov za uključivanje ove delatnosti na nacrt liste.

Na šestom sastanku Tehničke radne grupe za izradu nacrtu Liste opasnih poslova za decu koji je održan 21.11.2016. konsultant Međunarodne organizacije rada predstavio je predloge sa:

- radionice sa decom (22.10.2016)
- završne konsultativne radionice (07.11.2016),

- sastanka sa predstavnicom Zavoda za unapređenje obrazovanja (16.11.2016) i
- predlog Ministarstva poljoprivrede i zaštite životne sredine.

Po iznošenju predloga i diskusiji Međuresorna radna grupa usvojila je sledeće izmene i dopune liste:

- Međuresorna radna grupa ostala je pri stavu da se vreme koje deca provode na stručnom obrazovanju izrazi na mesečnom nivou jer se na taj način omogućava veća fleksibilnost u organizovanju nastave, uz napomenu da se pri izradi programa stručne nastave uvaži stav Zavoda za unapređenje obrazovanja i da se, tamo gde je to moguće, limiti na mesečnom nivou zamene limitima na dnevnom nivou;
- Polazeći od činjenice da deca koja žive na udaljenosti većoj od 50 kilometara od mesta prebivališta imaju pravo na smeštaj u Domu kao i na druge mere zaštite, Međuresorna radna grupa je usvojila predlog da rad van mesta prebivališta bude definisan kao rad na udaljenosti većoj od 50 kilometara od mesta prebivališta;
- Termin „rad na raskrscima“ zamenjen je u listi terminom „rad na saobraćajnicama“ jer je to širi pojam i na taj način se bolje izražava namera zaštite dece koja rade na ulicama;
- Termin „dualno obrazovanje“ zamenjen je u listi terminom „stručno obrazovanje“;
- Delatnost „Gajenje začinskog, aromatičnog i lekovitog bilja“ je izostavljena sa spiska opasnih delatnosti;
- Na osnovu komentara tokom završne konsultativne radionice koji se odnosio na restriktivnost Liste i onemogućavanja dece da obavljaju jedan od najčešće ponuđenih poslova-rad u kafićima, kao i od zakonskih odredbi koje zabranjuju upotrebu alkohola na radnom mestu, Međuresorna radna grupa je odlučila da rad koji uključuje služenje alkoholnih pića bude isključen je sa spiska opasnih okolnosti;

Međuresorna radna grupa je potom jednoglasno usvojila tako izmenjeni nacrt Liste opasnih poslova za decu. Na samom sastanku je dogovoreno, da će se finalni nacrt Liste opasnih poslova podneti Ministarstvu za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja uz izveštaj o radu Tehničke radne grupe koji će dostaviti predsednik radne grupe, direktorka Uprave za bezbednost i zdravlje na radu.

FINALNI NACRT LISTE OPASNIH POSLOVA ZA DECU SADRŽI SLEDEĆE

TABELE

Tabela 1. Spisak opasnih ekspozicija za decu mlađu od 18 godina	8
Tabela 2. Spisak opasnih ekspozicija hemikalijama za decu mlađu od 18 godina	11
Tabela 3. Spisak opasnih okolnosti za decu mlađu od 18 godina	14
Tabela 4. Spisak opasnih delatnosti za decu mlađu od 18 godina.....	18
Tabela 5. Spisak opasnih delatnosti za rad dece mlađe od 15 godina.....	21
Tabela 6. Opasne delatnosti vezane za stručno obrazovanje dece starije od 15 godina	23

TABELA 1. SPISAK OPASNIH EKSPOZICIJA ZA DECU MLAĐU OD 18 GODINA

	Poslovi koji uključuju ekspozicije	Spisak štetnosti i opasnosti nije poređan prema značaju njihovih štetnih efekata	Napomena vezana za školovanje dece starije od 15 godina
1.1	Nepovoljnim klimatskim ili mikroklimatskim faktorima (visoka ili niska temperatura, visoka vlažnost i dr.)	Delovanje visokih temperatura može biti i štetnost i opasnost. Kratkotrajnim delovanjem visokih temperatura dolazi do povreda-opekotina koje zatim mogu ostaviti ožiljke a ukoliko zahvate veće površine tela mogu dovesti i do smrti povređene osobe. S druge strane dugotrajna izloženost dece povišenoj temperaturi usled gubitka vode znojenjem dovodi do toplotne iscrpljenosti, koja može rezultovati pad pažnje i povređivanjem, a u ekstremnim slučajevima može dovesti do gubitka svesti. Dugotrajnim delovanjem visokih temperatura može doći do porasta temperature organizma i sledstvenih štetnih efekata. Delovanje niskih temperatura je slično delovanju visokih temperatura, kratkotrajnim delovanjem dolazi do pojave smrzotina koje mogu rezultirati amputacijama isturenih delova tela, a dugotrajnim delovanjem može doći do pada telesne temperature, gubitka svesti i smrti. Kako su deca zbog visokog sadržaja vode u organizmu posebno osetljiva na delovanje visokih i niskih temperatura radna grupa je prihvatila da se poslovi na kojima dolazi do ove ekspozicije proglaše poslovima opasnim za decu.	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/3 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
1.2	Teškim psihički i/ili fizičkim naporima (na primer energetska potrošnja veća od 20 kJ/min, podizanje tereta u jednom zahvatu a. za decu stariju od 15 godina >15 kg za decu muškog pola i >10 kg za decu ženskog pola, b. za decu mlađu od 15 godina >10 kg za decu muškog pola i >8 kg za decu ženskog pola)	Deca mlađa od 18 godina su posebno osetljiva na psihičke napore koji mogu da dovedu trajnih poremećaja u psihičkom razvoju deteta, da prouzrokuju maladaptaciju, da dovedu do premora kao i do problema u redovnom praćenju nastave. Imajući navedene štetne efekte u vidu radna grupa je prihvatila predlog da poslovi na kojima dolazi do teških psihičkih napora proglaše opasnim poslovima za decu. Fizički razvoj traje čak do 25. godine a izražen je do 18. godine ovaj period je posebno vulnerabilan i intenzivni fizički naponi mogu da dovedu do značajnih poremećaja u razvoju koštano mišićnih struktura. Podizanje tereta dovodi do opterećenja kičmenog stuba, koji kod dece nije u potpunosti završio svoj razvoj, i time može dovesti do razvoja deformiteta, pojave bolnog sindroma leđa, premora, problema u pohađanju nastave. Takođe, intenzivni fizički naponi dovode do opterećenja kardiorespiratornog sistema, koji je tokom detinjstva u razvoju i samim tim osetljiv na delovanje napora. Dugotrajnim izlaganjem fizičkim naporima dece može doći do premora, problema u pohađanju školovanja ali i do uvećanja srca i sledstvenog poremećaja ishrane srčanog mišića. Analizirajući dostupne pravilnike Republike Srbije ¹ koji predviđaju da je za decu od 15 do 19 godina dozvoljeno podizanje do 35 kilograma za muški pol i do 10 za ženski pol radna grupa je, imajući u vidu da su deca od 15 do 18 godina u razvoju, predloženo je da se opasnim poslovima za decu smatraju poslovi na kojima dolazi do podizanja tereta većeg od 15 kilograma za decu muškog pola i 10 kilograma za decu ženskog pola. Kako bi posebno zaštitili decu mlađu od 15 godina radna grupa je predložila da se opasnim poslovima za ovu kategoriju dece proglaše poslovi pri kojima	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/3 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu

¹ Pravilnik o preventivnim merama za bezbedan i zdrav rad pri ručnom prenošenju tereta ("Sl. glasnik RS", br. 106/2009)

		dolazi do podizanja tereta većeg od 10 kilograma za muški pol i većeg od 8 kilograma za ženski pol. Kako bi zaštitili dece od drugih teških napora radna grupa je prihvatila da se opasnim poslovima za decu proglaše poslovi pri kojima dolazi do energetske potrošnje veće od 20 kJ/min.	
1.3	Povišenom atmosferskom pritisku (rad u kesonima, ronjenje i slično)	Rad pod povišenim atmosferskim pritiskom, kao što je rad u kesonima i ronjenje, pored izuzetnih opterećenja za organizam, je i izuzetnom opasan posao. Pri ovim poslovima može doći do problema pri dekompresiji i pojave vazdušnih mehurića u krvotoku koji zatim dovode do zapušenja krvnih sudova (embolija) i usled prekida snabdevanja kiseonikom vitalnih organa mogu dovesti i do smrtnih ishoda. Imajući navedene činjenice u vidu radna grupa je prihvatila predlog da su svi poslovi koji se obavljaju pri povišenom atmosferskom pritisku opasni poslovi za decu.	Opasni poslovi
1.4	Biološkim štetnostima klase rizika 3 i 4 (prema direktivi EU 54/2000)	Prema direktivi EU 54/2000 biološki agensi su grupisani u 4 kategorije. Poseban rizik za ljudsko zdravlje predstavljaju kategorije 3 i 4 ² . Kako je reč o naročito opasnim biološkim agensima koji mogu da dovedu do teških oboljenja sa mogućim trajnim oštećenjima organa i sa mogućim smrtnim ishodom radna grupa je prihvatila da su svi poslovi pri kojima dolazi izloženost biološkim štetnostima klase rizika 3 i 4 opasni poslovi za decu.	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/3 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
1.5	Jonizujućem zračenju	Prema Zakonu o radu Republike Srbije (Član 84) ³ zabranjen je rad dece na poslovima koji uključuju izlaganje štetnom zračenju. Kako jonizujuće zračenje dovodi do oštećenja krvotvornih organa, kože, očnog sočiva pa i do malignih oboljenja radna grupa je prihvatila da su svi poslovi pri kojima dolazi izloženost jonizujućem zračenju opasni poslovi za decu.	Opasni poslovi
1.6	Visokom nivou nejonzujućeg zračenja (ultravioletnog i infracrvenog) (iznad graničnih vrednosti navedenih Pravilniku za bezbedan rad pri izlaganju veštačkim optičkim zračenjima)	Kako ultraljubičasto zračenje ima dokazane štetne efekte na ljudsko zdravlje dovodeći do malignih oboljenja kože i oštećenja oka i adneksa oka, ispunjava uslove da se svrsta u štetna zračenja u skladu sa Članom 84. Infracrveno zračenje ima poznate štetne efekte na očno sočivo na kome prouzrokuje kataraktu, na kožu na kojoj dovodi do opekotina, kao i opšte dejstvo dovodeći do hipertermije ogranizma i ono ispunjava uslove da se svrsta u štetna zračenja u skladu sa Članom 84. Na osnovu navedenih činjenica imajući u vidu i Pravilnik za bezbedan rad pri izlaganju veštačkim optičkim zračenjima ⁴ radna grupa je prihvatila predlog da su svi poslovi, pri kojima dolazi do izloženosti ultraljubičastom i infracrvenom zračenju iznad graničnih vrednosti u Pravilniku za bezbedan rad pri izlaganju veštačkim optičkim zračenjima, opasni poslovi za decu.	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/3 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
1.7	Buci iznad 85 dB(A)	Dugi niz godina je poznato da izloženost buci dovodi do akutnih i hroničnih oštećenja sluha. Pored toga, poznato je da buka putem ekstraauditivnih efekata dovodi i do pojave povišenog pritiska, čira na dvanestercu i psihosomatskih oboljenja. U Članu 84 Zakona o radu Republike Srbije istaknuto je da deca ne smeju da rade u zoni izloženosti buci. Pravilnikom o preventivnim merama za bezbedan i zdrav rad pri izlaganju buci ⁵ u Republici Srbiji je u Članu 4 navedeno da je granična	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/3 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz

² grupa 3 biološki agens koji može da izazove teška oboljenja i predstavljaju ozbiljnu opasnost za radnike; a može da predstavlja i rizik od širenja u zajednici. Za ovu grupu postoji efikasna profilaksa i/ili terapija;

⁴ grupa 4 biološki agens koji može da izazove teška oboljenja i predstavljaju ozbiljnu opasnost za radnike; a može da predstavlja i rizik od širenja u zajednici. Za ovu grupu ne postoji efikasna profilaksa ni terapija.

³ Zakon o radu ("Sl. glasnik RS", br. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013 i 75/2014)

⁴ Službeni glasnik Republike Srbije 120/2012 i 29/2013

⁵ Pravilnik o preventivnim merama za bezbedan i zdrav rad pri izlaganju buci ("Sl. glasnik RS", br. 96/2011 i 78/2015)

		vrednost buke 85 dB(A). Na osnovu navedenih činjenica radna grupa je prihvatila predlog da su svi poslovi, pri kojima dolazi do izloženosti buci iznad 85 dB(A), opasni poslovi za decu.	poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
1.8	Duvanskom dimu	Duvanski dim zbog svog kancerogenog potencijala predstavlja značajnu štetnost za ljudski organizam. Zakon o zaštiti stanovništva od izloženosti duvanskom dimu ⁶ u cilju smanjivanja oboljevanja stanovništva od bolesti izazvanih duvanskim dimom predviđa zabranu pušenja na radnim mestima, javnim prostorima i dr. Međutim, još uvek je dozvoljena upotreba duvana u pojedinim ugostiteljskim objektima i posebnim ustanovama smeštaja. Imajući u vidu potencijalne štetnosti po zdravlje dece radna grupa je prihvatila predlog da su, svi poslovi pri kojima su deca izložena duvanskom dimu, poslovi opasni za decu.	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/3 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
1.9	Vibracijama koje mogu dovesti do oštećenja zdravlja	Kao i buka, vibracije spadaju u već dugo poznate fizičke štetnosti. Dugotrajna izloženost vibracijama dovodi do oštećenja perifernog vaskularnog sistema, oštećenja koštanozglobnog sistema i oštećenja perifernog nervnog sistema. U Članu 84 Zakona o radu Republike Srbije istaknuto je da deca ne smeju da rade u zoni izloženosti vibracijama. Pravilnikom o preventivnim merama za bezbedan i zdrav rad pri izlaganju vibracijama ⁷ je u članu 4. navedeno je da je dnevna granična vrednost izloženosti za vibracije šaka-ruka, utvrđena u odnosu na referentni period od osam sati, 5 m/s ² , a za vibracije celog tela 1,15 m/s ² . Na osnovu navedenog radna grupa je prihvatila predlog da su svi poslovi, pri kojima dolazi do izloženosti vibracijama iznad navedenih nivoa, opasni poslovi za decu.	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/3 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu

⁶ Zakon o zaštiti stanovništva od izloženosti duvanskom dimu ("Sl. glasnik RS", br. 30/2010)

⁷ Pravilnik o preventivnim merama za bezbedan i zdrav rad pri izlaganju vibracijama ("Sl. glasnik RS", br. 93/2011)

TABELA 2. SPISAK OPASNIH EKSPOZICIJA HEMIKALIJAMA ZA DECU MLAĐU OD 18 GODINA

	Poslovi koji uključuju ekspoziciju hemikalijama koje imaju svojstva:	Spisak štetnosti i opasnosti nije poređan prema značaju njihovih štetnih efekata	Napomena vezana za školovanje dece starije od 15 godina
2.1	Akutne toksičnost kategorije 1., 2. ili 3. (H300, H310, H330, H301, H311, H331)	Kod kratkotrajne izloženosti delovanju ovoj grupi hemikalija dolazi do ispoljavanja toksičnog oštećenja, tkiva, organa i mogućeg smrtnog ishoda. U Članu 84 Zakona o radu Republike Srbije istaknuto je da deca ne smeju da rade u zoni izloženosti toksičnim materijama. Na osnovu navedenog radna grupa je prihvatila predlog da su svi poslovi, pri kojima dolazi do izloženosti hemikalijama koje dovode do akutne toksičnost kategorije 1., 2. ili 3. (H300, H310, H330, H301, H311, H331), opasni poslovi za decu.	Opasni poslovi
2.2	Korozivnog oštećenja kože (iritacije kože) kategorije 1.A, 1.B ili 1.C (H314)	Kod kratkotrajne izloženosti delovanju ovoj grupi hemikalija dolazi do hemijskih opekotina koje mogu da zahvate i duboke slojeve kože, do oštećenja sluzokože oka kao i do oštećenja providnih medija oka. U Članu 84 Zakona o radu Republike Srbije istaknuto je da deca ne smeju da rade na poslovima koji bi mogli štetno da deluju na njegovo zdravlje. Na osnovu navedenog radna grupa je prihvatila predlog da su svi poslovi, pri kojima dolazi do izloženosti hemikalijama koje do korozivnog oštećenja kože (iritacije kože) kategorije 1.A, 1.B ili 1.C (H314), opasni poslovi za decu.	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/3 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
2.3	Zapaljivih gasova kategorije 1. ili 2. (H220, H221)	Prilikom izloženosti ovoj grupi hemijskih materija uvek postoji opasnost od zapaljenja i požara koji mogu dovesti do ozbiljnih opekotina kože, sluzokože respiratornog sistema, sluzokože oka i u krajnjem do smrti deteta. Po zaceljivanju opekotina mogu ostati ožiljci koji mogu da ograničavaju pokretljivost tela, da naružuju dete i da samim tim ostave trajne efekte na psihu deteta. Sagledavajući moguće opasnosti po zdravlje i integritet deteta radna grupa je prihvatila predlog da se poslovi pri kojima dolazi do izloženosti ovoj grupi hemikalija svrstaju u opasne poslove za decu. 2.4 Poslovi pri kojima su deca izložena zapaljivim aerosolima kategorije 1. (H222) Prilikom izloženosti ovoj grupi hemijskih materija uvek postoji opasnost od zapaljenja i požara koji mogu dovesti do ozbiljnih opekotina kože, sluzokože respiratornog sistema, sluzokože oka i u krajnjem do smrti deteta. Po zaceljivanju opekotina mogu ostati ožiljci koji mogu da ograničavaju pokretljivost tela, da naružuju dete i da samim tim ostave trajne efekte na psihu deteta. Sagledavajući moguće opasnosti po zdravlje i integritet deteta radna grupa je prihvatila predlog da se poslovi pri kojima dolazi do izloženosti ovoj grupi hemikalija svrstaju u opasne poslove za decu.	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/3 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu

2.4	Zapaljivog aerosola kategorije 1. (H222)	Prilikom izloženosti ovoj grupi hemijskih materija uvek postoji opasnost od zapaljenja i požara koji mogu dovesti do ozbiljnih opekotina kože, sluzokože respiratornog sistema, sluzokože oka i u krajnjem do smrti deteta. Po zaceljivanju opekotina mogu ostati ožiljci koji mogu da ograničavaju pokretljivost tela, da naružuju dete i da samim tim ostave trajne efekte na psihu deteta. Sagledavajući moguće opasnosti po zdravlje i integritet deteta radna grupa je prihvatila predlog da se poslovi pri kojima dolazi do izloženosti ovoj grupi hemikalija svrstaju u opasne poslove za decu.	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/3 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
2.5	Zapaljive tečnosti kategorije 1. ili 2. (H224, H225)	Prilikom izloženosti ovoj grupi hemijskih materija uvek postoji opasnost od zapaljenja i požara koji mogu dovesti do ozbiljnih opekotina kože, sluzokože respiratornog sistema, sluzokože oka i u krajnjem do smrti deteta. Po zaceljivanju opekotina mogu ostati ožiljci koji mogu da ograničavaju pokretljivost tela, da naružuju dete i da samim tim ostave trajne efekte na psihu deteta. Sagledavajući moguće opasnosti po zdravlje i integritet deteta radna grupa je prihvatila predlog da se poslovi pri kojima dolazi do izloženosti ovoj grupi hemikalija svrstaju u opasne poslove za decu.	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/3 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
2.6	Eksplozivni kategorije „nestabilnih eksploziva“ ili eksplozivni podrazreda 1.1., 1.2., 1.3., 1.4., 1.5. (H200, H201, H202, H203, H204, H205)	Prilikom izloženosti ovoj grupi hemijskih materija uvek postoji opasnost od eksplozija i požara koji mogu dovesti do amputacija i povreda delova tela, ozbiljnih opekotina kože, sluzokože respiratornog sistema, sluzokože oka i u krajnjem do smrti deteta. Po zaceljivanju mogu ostati trajni nedostaci delova tela, ožiljci koji mogu da ograničavaju pokretljivost tela, da naružuju dete i da samim tim ostave trajne efekte na psihu deteta. Sagledavajući moguće opasnosti po zdravlje i integritet deteta radna grupa je prihvatila predlog da se poslovi pri kojima dolazi do izloženosti ovoj grupi hemikalija svrstaju u opasne poslove za decu.	Opasni poslovi
2.7	Samoreaktivnih supstanci i smeša grupa A, B, C ili D (H240, H241, H242)	Prilikom izloženosti ovoj grupi hemijskih materija uvek postoji opasnost od eksplozija i požara koji mogu dovesti do amputacija i povreda delova tela, ozbiljnih opekotina kože, sluzokože respiratornog sistema, sluzokože oka i u krajnjem do smrti deteta. Po zaceljivanju mogu ostati trajni nedostaci delova tela, ožiljci koji mogu da ograničavaju pokretljivost tela, da naružuju dete i da samim tim ostave trajne efekte na psihu deteta. Sagledavajući moguće opasnosti po zdravlje i integritet deteta radna grupa je prihvatila predlog da se poslovi pri kojima dolazi do izloženosti ovoj grupi hemikalija svrstaju u opasne poslove za decu.	Opasni poslovi
2.8	Organskih peroksida tipa A ili B (H240, H241)	Prilikom izloženosti ovoj grupi hemijskih materija uvek postoji opasnost od eksplozija i požara koji mogu dovesti do amputacija i povreda delova tela, ozbiljnih opekotina kože, sluzokože respiratornog sistema, sluzokože oka i u krajnjem do smrti deteta. Po zaceljivanju mogu ostati trajni nedostaci delova tela, ožiljci koji mogu da ograničavaju pokretljivost tela, da naružuju dete i da samim tim ostave trajne efekte na psihu deteta. Sagledavajući moguće opasnosti po zdravlje i integritet	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/3 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu

		deteta radna grupa je prihvatila predlog da se poslovi pri kojima dolazi do izloženosti ovoj grupi hemikalija svrstaju u opasne poslove za decu.	
2.9	Specifične toksičnosti za ciljni organ nakon jednokratnog izloženosti kategorije 1. ili 2. (H370, H371)	Prilikom jednokratne izloženosti ovoj grupi hemijskih materija dolazi do ispoljavanja toksičnog oštećenja, tkiva, organa i mogućeg smrtnog ishoda. U Članu 84 Zakona o radu Republike Srbije istaknuto je da deca ne smeju da rade u zoni izloženosti toksičnim materijama. Na osnovu navedenog radna grupa je prihvatila predlog da se svi poslovi, pri kojima dolazi do izloženosti ovoj grupi hemikalija, svrstaju u opasne poslove za decu.	Opasni poslovi
2.10	Specifične toksičnosti za ciljni organ nakon višekratne izloženosti kategorije 1. ili 2. (H372, H373)	Prilikom višekratne izloženosti ovoj grupi hemijskih materija dolazi do ispoljavanja toksičnog oštećenja, tkiva, organa i mogućeg smrtnog ishoda. U Članu 84 Zakona o radu Republike Srbije istaknuto je da deca ne smeju da rade u zoni izloženosti toksičnim materijama. Na osnovu navedenog radna grupa je prihvatila predlog da se svi poslovi, pri kojima dolazi do izloženosti ovoj grupi hemikalija, svrstaju u opasne poslove za decu.	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/3 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
2.11	Senzibilizacije respiratornih organa kategorije 1., potkategorija 1.A ili 1.B (H334)	Prilikom izloženosti ovoj grupi hemijskih materija dolazi do pojave senzibilizacije respiratornog epitela i pojave alergijske kijavice, bronhijalne astme, bronhoalveolitisa i drugih alergijskih oboljenja respiratornog sistema. U Članu 84 Zakona o radu Republike Srbije istaknuto je da deca ne smeju da rade u zoni izloženosti toksičnim materijama. Na osnovu navedenog radna grupa je prihvatila predlog da se svi poslovi, pri kojima dolazi do izloženosti ovoj grupi hemikalija, svrstaju u opasne poslove za decu.	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/3 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
2.12	Senzibilizacije kože kategorije 1., potkategorija 1.A ili 1.B (H317)	Prilikom izloženosti ovoj grupi hemijskih materija dolazi do pojave senzibilizacije kože i pojave alergijskih oboljenja kože, urtikarije (plikova), ekcema i drugih alergijskih oboljenja kože. U Članu 84 Zakona o radu Republike Srbije istaknuto je da deca ne smeju da rade u zoni izloženosti toksičnim materijama. Na osnovu navedenog radna grupa je prihvatila predlog da se svi poslovi, pri kojima dolazi do izloženosti ovoj grupi hemikalija, svrstaju u opasne poslove za decu.	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/3 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
2.13	Karcinogenosti (azbest i drugi humani karcinogeni I i IIa grupe prema listi Svetske zdravstvene organizacije-Agencija za istraživanje raka u Lionu odnosno 1.A, 1.B ili 2. (H350, H350i, H351))	Prilikom izloženosti ovoj grupi hemijskih materija dolazi do pojave različitih maligniteta koji ukoliko se ne dijagnostikuju na vreme vode sigurnoj smrti a veliki broj njih je smrtonosan i ako se počne na vreme sa terapijom. U Članu 84 Zakona o radu Republike Srbije istaknuto je da deca ne smeju da rade u zoni izloženosti kancerogenim materijama. Na osnovu navedenog radna grupa je prihvatila predlog da se svi poslovi, pri kojima dolazi do izloženosti ovoj grupi hemikalija, svrstaju u opasne poslove za decu.	Opasni poslovi
2.14	Mutagenosti germinativnih ćelija, kategorija 1.A, 1.B ili 2. (H340, H341)	Prilikom izloženosti ovoj grupi hemijskih materija dolazi do pojave promena na genetskom materijalu koje se mogu preneti u potomstvo, izazvati različita oboljenja, uključujući nasledna oboljenja i maligne	Opasni poslovi

		bolesti. U Članu 84 Zakona o radu Republike Srbije istaknuto je da deca ne smeju da rade u zoni izloženosti materijama koje mogu prouzrokovati nasledna oboljenja. Na osnovu navedenog radna grupa je prihvatila predlog da se svi poslovi, pri kojima dolazi do izloženosti ovoj grupi hemikalija, svrstaju u opasne poslove za decu.	
2.15	Toksičnosti za reprodukciju, olovo i druge materije kategorije 1.A ili 1.B (H360, H360F, H360FD, H360Fd, H360D, H360Df)	Prilikom izloženosti ovoj grupi hemijskih materija dolazi do pojave različitih oštećenja humane reprodukcije, počevši od nemogućnosti začeća, oštećenja spermatozoida i/ili jajnih ćelija, oštećenja tokom razvoja ploda do pojave oštećenja koja se manifestuju tek u zrelom dobu. U Članu 84 Zakona o radu Republike Srbije istaknuto je da deca ne smeju da rade u zoni izloženosti otrovnim materijama. Na osnovu navedenog radna grupa je prihvatila predlog da se svi poslovi, pri kojima dolazi do izloženosti ovoj grupi hemikalija, svrstaju u opasne poslove za decu.	Opasni poslovi

TABELA 3. SPISAK OPASNIH OKOLNOSTI ZA DECU MLAĐU OD 18 GODINA

	Poslovi koji se obavljaju u okolnostima:	Spisak štetnosti i opasnosti nije poređan prema značaju njihovih štetnih efekata	Dodatne napomene vezana za školovanje dece starije od 15 godina
3.1	Rad u skućenim prostorima (ulasci u mašine, kanale i slično)	Prilikom poslova koji se obavljaju u skućenim prostorima dolazi do rada u nefiziološkom položaju tela koje može uticati na normalni razvoj skeleta, odnosno može dovesti do pojave deformiteta kostiju. Takođe usled nefiziološkog položaja tela pri radu može doći do pojave bolnog sindroma vrata i/ili leđa). Usled rada u skućenom prostoru postoji povećana opasnost od povreda koje mogu biti od najbezazlenijih oguljotina, iščašenja pa do preloma kostiju. Na osnovu navedenog radna grupa je prihvatila predlog da se svi poslovi, koji se obavljaju u skućenom prostoru, svrstaju u opasne poslove za decu.	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/5 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
3.2	Rad ispod zemlje (rad u rudnicima i slično)	Prilikom poslova koji uključuju rad ispod zemlje dolazi do rada u nefiziološkom položaju tela koje može uticati na normalni razvoj skeleta, odnosno može dovesti do pojave deformiteta kostiju. Takođe usled nefiziološkog položaja tela pri radu može doći do pojave bolnog sindroma vrata i/ili leđa). Rad ispod zemlje povezan je sa velikim fizičkim naporima podizanjem tereta i velikom energetsom potrošnjom pri radu (za poslove povezane sa velikim fizičkim naporima je već utvrđeno da su opasni poslovi za decu u tački 1.2). Takođe, prilikom rada ispod zemlje poslovi se obavljaju u nepovoljnim mikroklimatskim uslovima (za rad u nepovoljnim mikroklimatskim uslovima je već utvrđeno da su opasni poslovi za decu u tački 1.1). U Članu 84 Zakona o radu Republike Srbije istaknuto je da deca ne smeju da rade pod zemljom. Imajući sve navedeno u vidu	Opasni poslovi

		radna grupa je prihvatila predlog da se svi poslovi, koji uključuju rad ispod zemlje, svrstaju u opasne poslove za decu.	
3.3	Rad na visini ili nad dubinom	Prilikom obavljanja poslova koji uključuju rad na visini ili nad dubinom rizik od pada sa visine i povređivanja. Povrede do kojih može doći su od najlakših oguljotina, iščašenja pa do preloma kostiju i u najgorem slučaju do smrtnog ishoda. Treba istaći da je pad sa visine najčešći pojedinačni uzrok povreda na radu. Kako postoji veliki broj različitih definicija rada na visini radna grupa se saglasila da se za rad na visini koriste kriterijumi navedeni u Pravilniku o preventivnim merama za bezbedan i zdrav rad pri korišćenju opreme za rad ⁸ i Pravilniku o zaštiti na radu pri izvođenju građevinskih radova ⁹ . U Članu 84 Zakona o radu Republike Srbije istaknuto je da deca ne smeju da na visini. Imajući sve navedeno u vidu radna grupa je prihvatila predlog da se svi poslovi, koji uključuju rad na visini ili nad dubinom, svrstaju u opasne poslove za decu.	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/5 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
3.4	Rad sa pirotehničkim sredstvima ili drugim predmetima koji sadrže eksplozivne materije	Prilikom rada sa pirotehničkim sredstvima ili drugim predmetima koji sadrže eksplozivne materije uvek postoji opasnost od eksplozija i požara koji mogu dovesti do amputacija i povreda delova tela, ozbiljnih opekotina kože, sluzokože respiratornog sistema, sluzokože oka i u krajnjem do smrti deteta. Po zaceljivanju mogu ostati trajni nedostaci delova tela, ožiljci koji mogu da ograničavaju pokretljivost tela, da naružuju dete i da samim tim ostave trajne efekte na psihi deteta. Sagledavajući moguće opasnosti po zdravlje i integritet deteta radna grupa je prihvatila predlog da se poslovi, koji uključuju rad sa pirotehničkim sredstvima ili drugim predmetima koji sadrže eksplozivne materije, svrstaju u opasne poslove za decu.	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/5 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
3.5	Rukovanje i/ili rad u blizini sudova ili opreme pod pritiskom	Prilikom rada koji uključuju rukovanje i/ili rad u blizini sudova ili opreme pod pritiskom uvek postoji opasnost od eksplozija koji mogu dovesti do amputacija i povreda delova tela i u krajnjem do smrti deteta. Po zaceljivanju mogu ostati trajni nedostaci delova tela, ožiljci koji mogu da ograničavaju pokretljivost tela, da naružuju dete i da samim tim ostave trajne efekte na psihi deteta. Sagledavajući moguće opasnosti po zdravlje i integritet deteta radna grupa je prihvatila predlog da se poslovi, koji uključuju rukovanje i/ili rad u blizini sudova ili opreme pod pritiskom, svrstaju u opasne poslove za decu.	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/5 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
3.6	Rad noću	Rad noću posebno štetno deluje na psihofizički razvoj deteta. Treba istaći da je deci potreban duži dnevni odmor nego odraslima. Rad noću skraćuje vreme noćnog odmora, remeti cirkadijalni ritam, usled nedovoljnog vremena za rekuperaciju dovodi premora a sve to utiče na normalni psihofizički razvoj deteta i mogućnost pohađanja nastave.	$\sqrt{10/11}$

⁸ Pravilnik o preventivnim merama za bezbedan i zdrav rad pri korišćenju opreme za rad (Sl. glasnik RS br. 23/2009, 123/2012)

⁹ Pravilnik o zaštiti na radu pri izvođenju građevinskih radova (Sl. glasnik RS br. 53/97).

¹⁰ Pod radom noću za decu do 15 godina smatra rad u periodu 20h-06h. U posebnim slučajevima, u kojima se rad dece u navedenom periodu ne može izbeći (učesće u kulturno zabavnim manifestacijama i slično), potrebno je obezbediti pisanu saglasnost roditelja i nadležne ustanove. U ovim, posebnim slučajevima, rad noću se odobrava uz uslov da ne ometa pohađanje nastave i da je dete u pratnji roditelja, staratelja ili osobe određene od strane roditelja i da je u svom domu do 24h.

¹¹ Pod radom noću dece starije od 15 godina smatra se rad u periodu 22h-06h. U posebnim slučajevima, u kojima se rad dece u navedenom periodu ne može izbeći (učesće u kulturno zabavnim manifestacijama i slično), potrebno je obezbediti pisanu saglasnost roditelja. U ovim, posebnim slučajevima, rad noću se odobrava uz uslov da ne ometa pohađanje nastave i da se obezbedi da je dete u svom domu tim danima do 01h.

		Takođe, treba istaći da član 88 Zakona o radu zabranjuje deci noćni rad sa određenim izuzecima. Radna grupa je prihvatila predlog da se, uz navedena ograničenja, poslovi, koji uključuju rad noću, svrstaju u opasne poslove za decu.	
3.7	Prekovremeni rad	Prema Članu 87. Zakona o radu zaposleni mlađi od 18 godina života ne može da radi duže od 35 časova nedeljno, niti dužem od osam časova dnevno. U Članu 88. Zakona o radu ističe se da je zabranjen prekovremeni rad i preraspodela radnog vremena zaposlenom koji je mlađi od 18 godina života. Prekovremeni rad dece dovodi do premora i iscrpljivanja mladog organizma što dovodi do poremećaja u psihofizičkom razvoju deteta kao i do napuštanja školovanja. Sagledavajući navedene činjenice radna grupa je prihvatila predlog da se poslovi, koji uključuju prekovremeni rad, svrstaju u opasne poslove za decu.	Opasni poslovi
3.8	Rad sa opasnim mašinama, uređajima i oštrim predmetima	Prilikom rada sa opasnim mašinama, uređajima i oštrim predmetima uvek postoji opasnost od povređivanja koji mogu dovesti do lakših ili težih povreda koje uključuju nagnječenje, drobljenje, prelom ekstremiteta, amputaciju delova tela i u krajnjem do smrti deteta. Po zaceljivanju mogu ostati trajni nedostaci delova tela, ožiljci koji mogu da ograničavaju pokretljivost tela, da naružuju dete i da samim tim ostave trajne efekte na psihi deteta. Sagledavajući moguće opasnosti po zdravlje i integritet deteta radna grupa je prihvatila predlog da se poslovi, koji uključuju rad sa opasnim mašinama, uređajima i oštrim predmetima, svrstaju u opasne poslove za decu.	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/5 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
3.9	Rad u nefiziološkom položaju tela pri radu (na primer dugotrajno stajanje, klečanje, povijen položaj i slično)	Poslovi koji uključuju rad u nefiziološkom položaju tela pri radu (na primer dugotrajno stajanje, klečanje, povijen položaj i slično) usled predominantne aktivnosti pojedinih grupa mišića, dugotrajnog pritiska na pojedine delove tela, statičkog rada mišića dovode do poremećaja u fizičkom razvoju deteta i do pojave nepravilnog razvoja kostiju, pojave bolnog sindroma vrata i/ili leđa. Sagledavajući moguće štetnosti po zdravlje deteta radna grupa je prihvatila predlog da se poslovi, koji uključuju rad u nefiziološkom položaju tela pri radu, svrstaju u opasne poslove za decu.	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/5 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
3.10	Poslovi na kojima postoji opasnost od električne energije visokog napona	Kontakt sa električnom energijom visokog napona predstavlja izrazito ozbiljnu opasnost za decu. Usled kontakta sa električnom energijom visokog napona dolazi do pojave ozbiljnih dubokih opekotina kože i potkožnih tkiva koje teško zarastaju i ostavljaju ožiljke koji mogu da ograničavaju pokretljivost tela, da naružuju dete i da samim tim ostave trajne efekte na psihi deteta. Pored toga, električna energija može dovesti do poremećaja ritma srčanog rada i sledstveno do smrti. Takođe, električna energija može dovesti i do teških oštećenja centralnog i perifernog nervnog sistema. Sagledavajući moguće opasnosti po zdravlje i integritet deteta radna grupa je prihvatila predlog da se poslovi, pri kojima postoji opasnost od električne energije visokog napona, svrstaju u opasne poslove za decu.	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/3 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
3.11	Diktiran tempo rada (rad na trakama i slično)	Diktiran tempo rada ima posebno negativan uticaj na decu. Naime, tokom takvog rada neizbežno dolazi do monotonije, pada koncentracije i do povređivanja na radu koje mogu dovesti do lakših ili težih povreda koje uključuju nagnječenje, drobljenje, prelom ekstremiteta, amputaciju delova tela i u krajnjem do smrti deteta. Po zaceljivanju mogu ostati trajni nedostaci delova tela, ožiljci koji mogu da ograničavaju pokretljivost tela, da	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/5 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz poštovanje najviših

		naružuju dete i da samim tim ostave trajne efekte na psihi deteta. Pored povreda, diktirani tempo rada može dovesti do poremećaja u psihofizičkom razvoju kao i do premora i sledstveno do problema u savladavanju školskog gradiva. Sagledavajući moguće opasnosti po zdravlje i integritet deteta radna grupa je prihvatila predlog da se poslovi, koji uključuju diktiran tempo rada, svrstaju u opasne poslove za decu.	standarda bezbednosti i zdravlja na radu
3.12	Rad na saobraćajnicama	Rad na saobraćajnicama se često povezuje sa radom dece u neformalnom sektoru. U tim okolnostima deca su izložena napornom fizičkom radu, nepovoljnim klimatskim uticajima, ultravioletnom zračenju, kancerogenim materijama iz izduvnih gasova automobila kao i mogućnošću povređivanja. Sve ovo može dovesti u najblažem stepenu do poremećaja u psihofizičkom razvoju. Povređivanje može dovesti do lakših ili težih povreda koje uključuju nagnječenje, drobljenje, prelom ekstremiteta, amputaciju delova tela i u krajnjem do smrti deteta. Izloženost kancerogenim materijama (ali i ultravioletnom zračenju) može dovesti do pojave maligniteta i smrti deteta. Sagledavajući moguće opasnosti po zdravlje i integritet deteta radna grupa je prihvatila predlog da se poslovi, koji uključuju rad na saobraćajnicama, svrstaju u opasne poslove za decu.	Opasni poslovi
3.13	Rad sa divljim ili otrovnim životinjama	Pri obavljanju poslova koji uključuju rad sa divljim ili otrovnim životinjama postoji velika opasnost od povređivanja. Povrede mogu biti lakše prirode kao što bi bila nagnječenja i ogrebotine ali i teške koje uključuju prelome ekstremiteta i povrede unutrašnjih organa sa mogućim krvarenjem u telesnim šupljinama. Otrovnne životinje mogu izazvati teška oštećenja tkiva i organa pa čak i smrt deteta. Sagledavajući moguće opasnosti po zdravlje deteta radna grupa je prihvatila predlog da se poslovi, koji uključuju rad sa divljim ili otrovnim životinjama, svrstaju u opasne poslove za decu.	Opasni poslovi
3.14	Rad u industrijskim klanicama	Pri obavljanju poslova u industrijskim klanicama postoji velika opasnost od povređivanja bilo da do povrede dolazi usled udaraca životinje ili usled oštarih predmeta koji se koriste u klanicama. Povrede mogu biti lakše prirode kao što bi bila nagnječenja, ogrebotine, posekotine, ubodne rane ali i teške koje uključuju prelome ekstremiteta i povrede unutrašnjih organa sa mogućim krvarenjem u telesnim šupljinama. Rad u industrijskim klanicama nosi i rad u nepovoljnom okruženju u kome se ubija veliki broj životinja što može imati nepovoljne posledice po psihički razvoj deteta. Takođe, rad u industrijskim klanicama povezan je sa teškim fizičkim naporima i radom u nefiziološkom položaju tela pri radu što sve može dovesti do poremećaja fizičkog razvoja deteta. Sagledavajući moguće opasnosti po zdravlje deteta radna grupa je prihvatila predlog da se poslovi, koji uključuju rad u industrijskim klanicama, svrstaju u opasne poslove za decu.	Dozvoljeno u okviru školovanja, uz superviziju nastavnika (ili mentora), maksimalno do 1/3 mesečnog vremena predviđenog za rad odraslih i uz poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
3.15	Rad pri kome može doći do rušenja okolnih objekata	Prilikom rada na poslovima koji uključuju rad pri kome može doći do rušenja okolnih objekata postoji opasnost od povređivanja koji mogu dovesti do lakših ili težih povreda koje uključuju nagnječenje, drobljenje, prelom ekstremiteta, amputaciju delova tela i u krajnjem do smrti deteta. Po zaceljivanju mogu ostati trajni nedostaci delova tela, ožiljci koji mogu da ograničavaju pokretljivost tela, da naružuju dete i da samim tim ostave trajne efekte na psihi deteta. Sagledavajući moguće opasnosti po zdravlje i integritet deteta radna grupa je prihvatila predlog da se poslovi, koji uključuju rad pri kome može doći do rušenja okolnih objekata, svrstaju u opasne poslove za decu.	Opasni poslovi

3.16	Rad van mesta prebivališta	Rad van mesta prebivališta predstavlja poseban rizik za decu mlađu od 15 godina jer podrazumeva najčešće putovanje bez pratnje roditelja. Takođe, rad van mesta prebivališta stvara mogućnost različitih zloupotreba deteta. Treba istaći da je radom van mesta prebivališta narušena mogućnost redovnog školovanja i normalnog odrastanja. Sagledavajući moguće opasnosti po zdravlje i integritet deteta radna grupa je prihvatila predlog da se poslovi, koji uključuju rad van mesta prebivališta, svrstaju u opasne poslove za decu mlađu od 15 godina.	Za decu do 15 godina starosti se smatra opasnom okolnosti. ¹²
------	-----------------------------------	--	--

TABELA 4. SPISAK OPASNIH DELATNOSTI ZA DECU MLAĐU OD 18 GODINA

	Sektor	Oblast	Grana	Grupa	Poslovi koji se obavljaju u okviru delatnosti Prema Uredbi o klasifikaciji delatnosti (Službeni glasnik RS, br. 54/2010)	Spisak štetnosti i opasnosti nije poredan prema značaju njihovih štetnih efekata
4.1	A	1	6	1	Uslužne delatnosti u gajenju useva i zasada	Poslovi u okviru uslužnih delatnosti u gajenju useva i zasada podrazumevaju između ostalog i zaprašivanje useva i zasada pri čemu deca mogu doći u kontakt sa pesticidima koji mogu dovesti akutnih i hroničnih trovanja. Pored toga u okviru ove delatnosti postoji i povećana mogućnost povređivanja dece usled kontakta sa poljoprivrednim mašinama i prilikom rada sa oštrim predmetima. Povrede mogu biti u vidu uboda, posekotina, nagnječenja ali i preloma pa čak, u najtežim slučajevima sa smrtnim ishodom. Treba istaći da se ovi poslovi često obavljaju u nepovoljnim klimatskim uslovima kao i u uslovima pojačane izloženosti UV zračenju čije štetnosti su već obrađene u tačkama 1.1 i 1.6.
4.2	A	1	6	2	Pomoćne delatnosti u uzgoju životinja	Poslovi u okviru pomoćnih delatnosti u uzgoju životinja podrazumevaju veliki broj poslova pri kojima može doći do povrede deteta usled kontakta sa domaćim životinjama ili usled korišćenja alata pri šišanju ovaca ili potkivanju stoke. Usled rada u ovoj delatnosti može doći do nagnječenja, ogrebotine, ubodne rane ali i prelome ekstremiteta kao i povrede unutrašnjih organa sa mogućim krvarenjem u telesnim šupljinama.
4.3	A	1	7		Lov, traperstvo i odgovarajuće uslužne delatnosti	Pri obavljanju poslova u delatnosti lov, traperstvo i odgovarajuće uslužne delatnosti postoji velika opasnost od povređivanja usled korišćenja vatrenog oružja, usled udaraca, ugriza životinje ili usled oštih predmeta koji se koriste pri lovu. Povrede mogu biti lakše prirode kao što bi bila nagnječenja, ogrebotine, posekotine, ubodne rane ali i teške koje uključuju prelome ekstremiteta, prostrelne rane, povrede unutrašnjih organa sa mogućim krvarenjem u telesnim šupljinama. Rad u ovoj delatnosti nosi i rad u nepovoljnom okruženju u kome se ubija veliki broj životinja što može imati nepovoljne posledice po psihički razvoj deteta. Takođe, rad u delatnosti lov, traperstvo

¹² Pod radom van mesta prebivališta za decu do 15 godina smatra se rad na udaljenosti većoj od 50 kilometara od mesta prebivališta

						i odgovarajuće uslužne delatnosti povezan je sa teškim fizičkim naporima koji mogu dovesti do poremećaja fizičkog razvoja deteta.
4.4	A	2	2		Seča drveća	Prilikom obavljanja poslova u delatnosti seča drveća usled rada sa opasnim mašinama, uređajima i oštrim predmetima uvek postoji opasnost od povređivanja koji mogu dovesti do lakših ili težih povreda koje uključuju nagnječenje, drobljenje, prelom ekstremiteta, amputaciju delova tela i u krajnjem do smrti deteta. Po zaceljivanju mogu ostati trajni nedostaci delova tela, ožiljci koji mogu da ograničavaju pokretljivost tela, da naružuju dete i da samim tim ostave trajne efekte na psihi deteta.
4.5	A	2	4		Uslužne delatnosti u vezi sa šumarstvom	Prilikom obavljanja poslova u uslužnim delatnostima u vezi sa šumarstvom usled rada sa drvenim deblima, opasnim mašinama, oštrim predmetima uvek postoji opasnost od povređivanja koji mogu dovesti do lakših ili težih povreda koje uključuju nagnječenje, drobljenje, prelom ekstremiteta, amputaciju delova tela i u krajnjem do smrti deteta. Po zaceljivanju mogu ostati trajni nedostaci delova tela, ožiljci koji mogu da ograničavaju pokretljivost tela, da naružuju dete i da samim tim ostave trajne efekte na psihi deteta.
4.6	A	3	1		Ribolov	Prilikom obavljanja poslova u ribolovnoj delatnosti deca mogu biti izložena velikom broju opasnosti povezanih sa vremenskim nepogodama koji mogu dovesti do povređivanja i u krajnjem stepenu i do utapanja deteta. Pored toga poslovi u ovoj delatnosti uključuju teške fizičke napore koji mogu dovesti do poremećaja fizičkog razvoja deteta. U okviru ovih poslova dolazi često i do povreda usled uboda na oštre predmete, posekotina. Treba istaći da se ovi poslovi najčešće obavljaju u nepogodnim uslovima za održavanje lične higijene.
4.7	B				Rudarstvo*¹³	Prilikom obavljanja poslova u čitavom sektoru delatnosti rudarstva deca mogu biti izložena velikom broju opasnosti i štetnosti. U velikom broju slučajeva poslovi u ovoj delatnosti predviđaju rad pod zemljom koji je Članom 84. Zakona o radu zabranjen za decu. Poslovi u okviru čitave ove delatnosti podrazumevaju rad sa teškim fizičkim naporima često u nepovoljnim mikroklimatskim uslovima koji kao što je to već istaknuto u delovima 1.1 i 1.2 mogu imati izrazito nepovoljno dejstvo na psihofizički razvoj deteta. Poslovi u delatnosti rudarstva su povezani i sa velikim rizikom od povređivanja sa mogućnošću najtežih povreda, prilikom eksplozija i/ili zatrpavanja pri čemu može doći do amputacija delova tela, krvarenja u telesnim dupljama pa i smrtnog ishoda.
4.8	D				Snabdevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija*¹³	Prilikom obavljanja poslova u delatnosti „Snabdevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija“ zaposleni su izloženi velikom broju različitih opasnosti. Kontakt sa električnom energijom visokog napona predstavlja izrazito ozbiljnu opasnost za decu. Usled kontakta sa električnom energijom visokog napona dolazi do pojave ozbiljnih dubokih opekotina kože i potkožnih tkiva koje teško zarastaju i ostavljaju ožiljke koji mogu da ograničavaju pokretljivost tela, da naružuju dete i da samim tim ostave trajne efekte na psihi deteta. Pored toga, električna energija može dovesti do poremećaja ritma srčanog rada i sledstveno do smrti. Takođe, električna energija može dovesti i do teških oštećenja centralnog i perifernog nervnog sistema.

¹³ Uključujući sve oblasti, grane i grupe u okviru sektora **ukoliko pri obavljanju poslova dolazi do ekspozicija ili okolnosti koje su navedene u tabelama 1, 2 ili 3.**

						U ovoj delatnosti veliki broj poslova uključuje rad na visini ili nad dubinom i rizik od pada sa visine i povređivanja. Povrede do kojih može doći su od najlakših oguljotina, iščašenja pa do preloma kostiju i u najgorem slučaju do smrtnog ishoda. Takođe, u ovoj delatnosti veliki broj poslova uključuje rukovanje i/ili rad u blizini sudova ili opreme pod pritiskom pri kojima uvek postoji opasnost od eksplozija koji mogu dovesti do amputacija i povreda delova tela i u krajnjem do smrti deteta.
4.9	E	37			Uklanjanje otpadnih voda	Kako poslovi u okviru delatnosti uklanjanje otpadnih voda uključuju rad u kanalizaciji i čišćenje septičkih jama pri kome dolazi do izloženosti mikroorganizmima i hemikalijama koje mogu dospeti u kanalizaciju postoji opasnost od razvoja infektivnih oboljenja a posebno od oboljevanja od virusnog hepatitisa. Takođe, postoji značajna opasnost od oboljevanja od crevnih infekcija. Ovi poslovi su povezani i sa obavljanjem poslova u skućenim prostorima (obrađenim u 3.1) i radom ispod zemlje (3.2).
4.10	E	38	1	2	Skupljanje opasnog otpada	Poslovi u okviru delatnosti sakupljanje opasnog otpada spadaju u grupu poslova koja je opasna i za odrasle. Naime, u okviru ove delatnosti sakuplja se između ostalog nuklearni otpad (štetnosti i opasnosti prikazane su delu 1.5) i biološki otpad (štetnosti i opasnosti prikazane su u delu 1.4).
4.11	E	38	2		Tretman i odlaganje otpada	Poslovi u okviru delatnosti tretman i odlaganje otpada spadaju u grupu poslova koja je opasna i za odrasle. Naime, u okviru ove delatnosti obavlja se između ostalog tretman radioaktivnog otpada (štetnosti i opasnosti prikazane su delu 1.5) i biološkog otpada (štetnosti i opasnosti prikazane su u delu 1.4).
4.12	E	38	3		Ponovna upotreba materijala	Delatnost ponovne upotrebe materijala obuhvata različite poslove kao što demontaža olupina, mehaničko drobljenje delova pri kojima postoji opasnost od povređivanja usled korišćenja opasnih mašina i mogućeg kontakta sa oštrim predmetima. Povređivanjem može doći do lakših ili težih povreda koje uključuju nagnječenje, drobljenje, prelom ekstremiteta, amputaciju delova tela i u krajnjem do smrti deteta. Po zaceljivanju mogu ostati trajni nedostaci delova tela, ožiljci koji mogu da ograničavaju pokretljivost tela, da naružuju dete i da samim tim ostave trajne efekte na psihu deteta.
4.13	E	39			Sanacija, rekultivacija i duge usluge u oblasti upravljanja otpadom	Poslovi u okviru delatnosti sanacija, rekultivacija i druge usluge u oblasti upravljanja otpadom spadaju u grupu veoma opasnih poslova. Naime, u okviru ove delatnosti obavljaju se poslovi dekontaminacije, koji podrazumevaju kontakt sa radioaktivnim materijalima, različitim hemikalijama uključujući i uklanjanje azbesta i olova. Štetnosti i opasnosti do kojih može doći pri radu sa radioaktivnim otpadom prikazane su u deli 1.5 a štetnosti i opasnosti koji povezane sa uklanjanjem azbesta i olova prikazane su u 2.13 i 2.15.
4.14	N	80			Zaštitne i istražne delatnosti	Poslovi u okviru delatnosti zaštitne i istražne delatnosti podrazumevaju usluge privatnog obezbeđenja, usluge u sistemu obezbeđenja i poslove privatnih istražitelja. Navedeni poslovi podrazumevaju rad u sredinama koje su neprilичne za dete i koje mogu ostaviti trajne psihičke posledice na razvoj deteta. Takođe, pri ovim poslovima može doći do povređivanja deteta u vidu nagnječenja, posekotina, uboda oštrim predmetom, upucavanja, preloma pa čak i do ubistva.

4.15	Q	86			Zdravstvene delatnosti	Poslovi u okviru zdravstvene delatnosti koji uključuju poslove opšte medicine, stomatološke usluge predstavljaju opasne poslove za decu jer tokom obavljanja ovih poslova postoji povećani rizik od infekcije naročito virusima hepatitisa koja može prouzrokovati trajna oštećenja jetre. Kako poslovi u ovoj delatnosti uključuju rada sa oštrim predmetima postoji mogućnost uboda i posekotina koje mogu biti ulazno mesto za infektivne agense koji su uvek prisutni u medicinskim ustanovama.
4.16	R	92			Kockanje i klađenje	Obavljanje poslova u delatnosti kockanje i klađenje dovodi decu u neprikladno okruženje što može negativno uticati na njihovo vaspitanje i odnos prema kocki i klađenju veoma često i prema drugim zavisnostima.
4.17	S	96		3	Pogrebne i srodne delatnosti	Poslovi u okviru pogrebnih delatnosti a naročito sahranjivanje i spaljivanje leševa, priprema leševa za sahranjivanje kao i srodni poslovi obavljaju se u okruženju i okolnostima koje mogu ostaviti trajne posledice na psihički razvoj deteta. Ovi poslovi često su povezani i sa izloženošću biološkim štetnostima a posledice ove ekspozicije opisane su u delu 1.4.
4.18	S	96		4	Delatnost nege i održavanja tela	Poslovi u okviru delatnosti nege i održavanja tela podrazumevaju poslove koji se obavljaju u salonima za masažu, turskim kupatilima i saunama obavljaju se u okruženju i okolnostima koje mogu ostaviti trajne posledice na psihički razvoj deteta. Takođe, često na ovim poslovima dolazi do seksualnih zloupotreba.
4.19	S	96		9	Ostale nepomenute lične uslužne delatnosti	Aktivnosti u okviru ostalih nepomenutih ličnih uslužnih delatnosti obuhvataju poslove tetovaže, piercinga pri kojima može doći do uboda oštrim predmetom i nastanka virusnog hepatitisa koji može prouzrokovati trajno oštećenje jetre. Takođe, ova grupa poslova podrazumeva i bračno posredovanja i zakazivanje sastanaka koji se obavljaju u okruženju i okolnostima koje mogu ostaviti trajne posledice na psihički razvoj deteta.

¹³Uključujući sve oblasti, grane i grupe u okviru sektora **ukoliko pri obavljanju poslova dolazi do ekspozicija ili okolnosti koje su navedene u tabelama 1, 2 ili 3.**

TABELA 5. SPISAK OPASNIH DELATNOSTI ZA RAD DECE MLAĐE OD 15 GODINA

	Sektor	Oblast	Grana	Grupa	Poslovi koji se obavljaju u okviru delatnosti Prema Uredbi o klasifikaciji delatnosti (Službeni glasnik RS, br. 54/2010)	Spisak štetnosti i opasnosti nije poredan prema značaju njihovih štetnih efekata
5.1	A	1	4	1-4	Uzgoj životinja	Poslovi u okviru delatnosti uzgoj životinja podrazumevaju veliki broj poslova pri kojima može doći do povrede deteta usled kontakta sa domaćim životinjama. Usled rada u ovoj delatnosti može doći do nagnečenja, ogrebotine ali i preloma ekstremiteta kao i povrede unutrašnjih organa sa mogućim krvarenjem u telesnim šupljinama.

5.2	C				Prerađivačka industrija * ¹³	Poslovi u okviru delatnosti prerađivačka industrija podrazumevaju veliki broj različitih procesa u kojima je zajednička industrijska proizvodnja. Pri obavljanju poslova u tim procesima deca mogu da budu izložena velikom broju različitih štetnosti i opasnosti, uključujući izloženost hemikalijama, napornom fizičkom radu, diktiranom tempu rada i dr koje mogu dovesti do povređivanja na radu, toksičnih oštećenja organizma, poremećaja u psihofizičkom razvoju.
5.3	E	38	1	1	Skupljanje otpada koji nije opasan	Poslovi u okviru delatnosti skupljanje otpada koji nije opasan uključuju poslove sakupljanja smeća, građevinskog i drugog otpada. Pri ovim poslovima postoji opasnost od povređivanja u vidu nagnječenja, uboda i infekcije kože i sluzokoža. Kako se ovi poslovi obavljaju u nehygienjskim uslovima postoji značajna opasnost za razvoj crevnih infekcija i drugih zaraznih oboljenja.
5.4	F				Građevinarstvo * ¹³	Poslovi u okviru delatnosti građevinarstvo podrazumevaju veliki broj različitih poslova u kojima je zajednička mogućnost povređivanja, pad sa visine, i naporan fizički rad. Posledice povreda mogu da budu bezazlene u vidu nagnječenja, posekotina pa do preloma, povrede unutrašnjih organa pa i smrtni ishod. Usled napornog fizičkog rada i rada u nepovoljnim klimatskim uslovima može da dođe do poremećaja u fizičkom razvoju deteta.
5.5	I	56			Delatnost pripremanja i posluživanja hrane i pića	Poslovi u okviru delatnosti pripremanja i posluživanja hrane i pića povezani su sa radom u lošim mikroklimatskim uslovima, teškim fizičkim radom, radom noću, mogućnošću opekotina. Takođe ovi poslovi su povezani i sa služenjem alkoholnih pića koje može nepovoljno uticati na psihički razvoj deteta.
5.6	N	81			Usluge održavanja objekata	Poslovi u okviru delatnosti održavanja objekata uključuju čišćenje različitih vrsta objekata od privatnih kuća do fabričkih postrojenja. Pored toga ova delatnost uključuje i poslove pranja veša, čišćenja dimnjaka, kotlarnica ventilacionih kanala i dr. Ovi poslovi povezani su radom na visini koja može dovesti do povređivanja, izloženošću toksičnim materijama koje mogu dovesti do oštećenja organizma, izloženošću kancerogenim materijama koje mogu dovesti do maligniteta.
5.7	S	96		1	Pranje i hemijsko čišćenje tekstilnih i krznjenih proizvoda	Poslovi u okviru delatnosti pranje i hemijsko čišćenje tekstilnih i krznjenih proizvoda uključuju kontakt sa toksičnim materijama koje mogu dovesti do trajnih oštećenja organa deteta. Pored toga na poslovima peglanja postoji opasnost od opekotina. Ovi poslovi se često obavljaju u lošim mikroklimatskim uslovima koji mogu dovesti do znatnih oštećenja zdravlja kao što je to prikazano u delu 1.1.
5.8	S	96		2	Delatnost frizerskih i kozmetičkih salona	Obavljanje poslova u delatnosti frizerskih i kozmetičkih salona dovode decu u neprikladno okruženje što može negativno uticati na njihovo vaspitanje. Takođe, hemikalije koje se koriste pri bojenju kose su poznati alergeni koji mogu dovesti do ekcema.
5.9	T	97			Delatnost domaćinstva koja zapošljava posluđu	Poslovi u okviru delatnosti domaćinstva obuhvataju različite poslove kao što su poslovi pripremanja hrane, održavanja dvorišta, pranja veša i drugo. Kako se u okviru ovih poslova pojavljuje mogućnost povređivanja na radu, pojava opekotina, posekotina pa čak i amputacija.

¹³Uključujući sve oblasti, grane i grupe u okviru sektora **ukoliko pri obavljanju poslova dolazi do ekspozicija ili okolnosti koje su navedene u tabelama 1, 2 ili 3.**

TABELA 6. OPASNE DELATNOSTI VEZANE ZA STRUČNO OBRAZOVANJE DECE STARIJE OD 15 GODINA

	Sektor	Oblast	Grana	Grupa	Poslovi koji se obavljaju u okviru delatnosti Prema Uredbi o klasifikaciji delatnosti (Službeni glasnik RS, br. 54/2010)	Spisak štetnosti i opasnosti nije poredan prema značaju njihovih štetnih efekata	Napomene vezane za bezbednost i zdravlje
6.1	A	1	4	1-4	Uzgoj životinja	Poslovi u okviru delatnosti uzgoj životinja podrazumevaju veliki broj poslova pri kojima može doći do povrede deteta usled kontakta sa domaćim životinjama. Usled rada u ovoj delatnosti može doći do nagnječenja, ogrebotine ali i preloma ekstremiteta kao i povrede unutrašnjih organa sa mogućim krvarenjem u telesnim šupljinama.	Aktivnosti u okviru školovanja podrazumevaju superviziju nastavnika ili mentora i organizatora prakse kao i poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
6.2	A	1	6	1	Uslužne delatnosti u gajenju useva i zasada	Poslovi u okviru uslužnih delatnosti u gajenju useva i zasada podrazumevaju između ostalog i zaprašivanje useva i zasada pri čemu deca mogu doći u kontakt sa pesticidima koji mogu dovesti akutnih i hroničnih trovanja. Pored toga u okviru ove delatnosti postoji i povećana mogućnost povređivanja dece usled kontakta sa poljoprivrednim mašinama i prilikom rada sa oštrim predmetima. Povrede mogu biti u vidu uboda, posekotina, nagnječenja ali i preloma pa čak, u najtežim slučajevima sa smrtnim ishodom. Treba istaći da se ovi poslovi često obavljaju u nepovoljnim klimatskim uslovima kao i u uslovima pojačane izloženosti UV zračenju čije štetnosti su već obrađene u tačkama 1.1 i 1.6.	Aktivnosti u okviru školovanja podrazumevaju superviziju nastavnika ili mentora i organizatora prakse kao i poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
6.3	A	1	6	2	Pomoćne delatnosti u uzgoju životinja	Poslovi u okviru pomoćnih delatnosti u uzgoju životinja podrazumevaju veliki broj poslova pri kojima može doći do povrede deteta usled kontakta sa domaćim životinjama ili usled korišćenja alata pri šišanju ovaca ili potkivanju stoke. Usled rada u ovoj delatnosti može doći do nagnječenja, ogrebotine, ubodne rane ali i prelome ekstremiteta kao i povrede unutrašnjih organa sa mogućim krvarenjem u telesnim šupljinama.	Aktivnosti u okviru školovanja podrazumevaju superviziju nastavnika ili mentora i organizatora prakse kao i poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu

6.4	A	1	7		Lov, traperstvo i odgovarajuće uslužne delatnosti	Pri obavljanju poslova u delatnosti lov, traperstvo i odgovarajuće uslužne delatnosti postoji velika opasnost od povređivanja usled korišćenja vatrenog oružja, usled udaraca, ugriza životinje ili usled oštih predmeta koji se koriste pri lovu. Povrede mogu biti lakše prirode kao što bi bila nagnječenja, ogrebotine, posekotine, ubodne rane ali i teške koje uključuju prelome ekstremiteta, prostrelne rane, povrede unutrašnjih organa sa mogućim krvarenjem u telesnim šupljinama. Rad u ovoj delatnosti nosi i rad u nepovoljnom okruženju u kome se ubija veliki broj životinja što može imati nepovoljne posledice po psihički razvoj deteta. Takođe, rad u delatnosti lov, traperstvo i odgovarajuće uslužne delatnosti povezan je sa teškim fizičkim naporima koji mogu dovesti do poremećaja fizičkog razvoja deteta.	Aktivnosti u okviru školovanja podrazumevaju superviziju nastavnika ili mentora i organizatora prakse kao i poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
6.5	A	2	2		Seča drveća	Prilikom obavljanja poslova u delatnosti seča drveća usled rada sa opasnim mašinama, uređajima i oštrim predmetima uvek postoji opasnost od povređivanja koji mogu dovesti do lakših ili težih povreda koje uključuju nagnječenje, drobljenje, prelom ekstremiteta, amputaciju delova tela i u krajnjem do smrti deteta. Po zaceljivanju mogu ostati trajni nedostaci delova tela, ožiljci koji mogu da ograničavaju pokretljivost tela, da naružuju dete i da samim tim ostave trajne efekte na psihi deteta.	Aktivnosti u okviru školovanja podrazumevaju superviziju nastavnika ili mentora i organizatora prakse kao i poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
6.6	A	2	4		Uslužne delatnosti u vezi sa šumarstvom	Prilikom obavljanja poslova u uslužnim delatnostima u vezi sa šumarstvom usled rada sa drvenim deblima, opasnim mašinama, oštrim predmetima uvek postoji opasnost od povređivanja koji mogu dovesti do lakših ili težih povreda koje uključuju nagnječenje, drobljenje, prelom ekstremiteta, amputaciju delova tela i u krajnjem do smrti deteta. Po zaceljivanju mogu ostati trajni nedostaci delova tela, ožiljci koji mogu da ograničavaju pokretljivost tela, da naružuju dete i da samim tim ostave trajne efekte na psihi deteta.	Aktivnosti u okviru školovanja podrazumevaju superviziju nastavnika ili mentora i organizatora prakse kao i poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
6.7	A	3	1		Ribolov	Prilikom obavljanja poslova u ribolovnoj delatnosti deca mogu biti izložena velikom broju opasnosti povezanih sa vremenskim nepogodama koji mogu dovesti do povređivanja i u krajnjem stepenu i do utapanja deteta. Pored toga poslovi u ovoj delatnosti uključuju teške fizičke napore koji mogu dovesti do poremećaja fizičkog razvoja deteta. U okviru ovih poslova dolazi često i do povreda usled uboda na oštre predmete, posekotina. Treba istaći da se ovi poslovi najčešće obavljaju u nepogodnim uslovima za održavanje lične higijene.	Aktivnosti u okviru školovanja podrazumevaju superviziju nastavnika ili mentora i organizatora prakse kao i poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu

6.8	B				Rudarstvo * ¹³	Prilikom obavljanja poslova u čitavom sektoru delatnosti rudarstva deca mogu biti izložena velikom broju opasnosti i štetnosti. U velikom broju slučajeva poslovi u ovoj delatnosti predviđaju rad pod zemljom koji je Članom 84. Zakona o radu zabranjen za decu. Poslovi u okviru čitave ove delatnosti podrazumevaju rad sa teškim fizičkim naporima često u nepovoljnim mikroklimatskim uslovima koji kao što je to već istaknuto u delovima 1.1 i 1.2 mogu imati izrazito nepovoljno dejstvo na psihofizički razvoj deteta. Poslovi u delatnosti rudarstva su povezani i sa velikim rizikom od povređivanja sa mogućnošću najtežih povreda, prilikom eksplozija i/ili zatrpavanja pri čemu može doći do amputacija delova tela, krvarenja u telesnim dupljama pa i smrtnog ishoda.	Opasni poslovi
6.9	C				Prerađivačka industrija * ¹³	Poslovi u okviru delatnosti prerađivačka industrija podrazumevaju veliki broj različitih procesa u kojima je zajednička industrijska proizvodnja. Pri obavljanju poslova u tim procesima deca mogu da budu izložena velikom broju različitih štetnosti i opasnosti, uključujući izloženost hemikalijama, napornom fizičkom radu, diktiranom tempu rada i dr koje mogu dovesti do povređivanja na radu, toksičnih oštećenja organizma, poremećaja u psihofizičkom razvoju.	Aktivnosti u okviru školovanja podrazumevaju superviziju nastavnika ili mentora i organizatora prakse kao i poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
6.10	D				Snabdevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija * ¹³	Prilikom obavljanja poslova u delatnosti „Snabdevanje električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija“ zaposleni su izloženi velikom broju različitih opasnosti. Kontakt sa električnom energijom visokog napona predstavlja izrazito ozbiljnu opasnost za decu. Usled kontakta sa električnom energijom visokog napona dolazi do pojave ozbiljnih dubokih opekotina kože i potkožnih tkiva koje teško zarastaju i ostavljaju ožiljke koji mogu da ograničavaju pokretljivost tela, da naružuju dete i da samim tim ostave trajne efekte na psihu deteta. Pored toga, električna energija može dovesti do poremećaja ritma srčanog rada i sledstveno do smrti. Takođe, električna energija može dovesti i do teških oštećenja centralnog i perifernog nervnog sistema. U ovoj delatnosti veliki broj poslova uključuje rad na visini ili nad dubinom i rizik od pada sa visine i povređivanja. Povrede do kojih može doći su od najlakših oguljotina, iščašenja pa do preloma kostiju i u najgorem slučaju do smrtnog ishoda. Takođe, u ovoj delatnosti veliki broj poslova uključuje rukovanje i/ili rad u blizini sudova ili opreme pod pritiskom	Aktivnosti u okviru školovanja podrazumevaju superviziju nastavnika ili mentora i organizatora prakse kao i poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu

						pri kojima uvek postoji opasnost od eksplozija koji mogu dovesti do amputacija i povreda delova tela i u krajnjem do smrti deteta.	
6.11	E	37			Uklanjanje otpadnih voda	Kako poslovi u okviru delatnosti uklanjanje otpadnih voda uključuju rad u kanalizaciji i čišćenje septičkih jama pri kome dolazi do izloženosti mikroorganizmima i hemikalijama koje mogu dospeti u kanalizaciju postoji opasnost od razvoja infektivnih oboljenja a posebno od oboljevanja od virusnog hepatitisa. Takođe, postoji značajna opasnost od oboljevanja od crevnih infekcija. Ovi poslovi su povezani i sa obavljanjem poslova u skućenim prostorima (obrađenim u 3.1) i radom ispod zemlje (3.2).	Aktivnosti u okviru školovanja podrazumevaju superviziju nastavnika ili mentora i organizatora prakse kao i poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
6.12	E	38	1	1	Skupljanje otpada koji nije opasan	Poslovi u okviru delatnosti skupljanje otpada koji nije opasan uključuju poslove sakupljanja smeća, građevinskog i drugog otpada. Pri ovim poslovima postoji opasnost od povređivanja u vidu nagnječenja, uboda i infekcije kože i sluzokoža. Kako se ovi poslovi obavljaju u nehigijenskim uslovima postoji značajna opasnost za razvoj crevnih infekcija i drugih zaraznih oboljenja.	Aktivnosti u okviru školovanja podrazumevaju superviziju nastavnika ili mentora i organizatora prakse kao i poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
6.13	E	38	1	2	Skupljanje opasnog otpada	Poslovi u okviru delatnosti sakupljanje opasnog otpada spadaju u grupu poslova koja je opasna i za odrasle. Naime, u okviru ove delatnosti sakuplja se između ostalog nuklearni otpad (štetnosti i opasnosti prikazane su delu 1.5) i biološki otpad (štetnosti i opasnosti prikazane su u delu 1.4).	Opasni poslovi
6.14	E	38	2		Tretman i odlaganje otpada	Poslovi u okviru delatnosti tretman i odlaganje otpada spadaju u grupu poslova koja je opasna i za odrasle. Naime, u okviru ove delatnosti obavlja se između ostalog tretman radioaktivnog otpada (štetnosti i opasnosti prikazane su delu 1.5) i biološkog otpada (štetnosti i opasnosti prikazane su u delu 1.4).	Opasni poslovi
6.15	E	38	3		Ponovna upotreba materijala	Delatnost ponovne upotrebe materijala obuhvata različite poslove kao što su demontaža olupina, mehaničko drobljenje delova pri kojima postoji opasnost od povređivanja usled korišćenja opasnih mašina i mogućeg kontakta sa oštrim predmetima. Povređivanjem može doći do lakših ili težih povreda koje uključuju nagnječenje, drobljenje, prelom ekstremiteta, amputaciju delova tela i u krajnjem do smrti deteta. Po zaceljivanju mogu ostati trajni nedostaci delova tela, ožiljci koji mogu da ograničavaju pokretljivost tela, da naružuju dete i da samim tim ostave trajne efekte na psihu deteta.	Aktivnosti u okviru školovanja podrazumevaju superviziju nastavnika ili mentora i organizatora prakse kao i poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu

6.16	E	39			Sanacija, rekultivacija i duge usluge u oblasti upravljanja otpadom	Poslovi u okviru delatnosti sanacija, rekultivacija i duge usluge u oblasti upravljanja otpadom spadaju u grupu veoma opasnih poslova. Naime, u okviru ove delatnosti obavljaju se poslovi dekontaminacije, koji podrazumevaju kontakt sa radioaktivnim materijalima, različitim hemikalijama uključujući i uklanjanje azbesta i olova. Štetnosti i opasnosti do kojih može doći pri radu sa radioaktivnim otpadom prikazane su u deli 1.5 a štetnosti i opasnosti koji povezane sa uklanjanjem azbesta i olova prikazane su u 2.13 i 2.15.	Opasni poslovi
6.17	F				Građevinarstvo*13	Poslovi u okviru delatnosti građevinarstvo podrazumevaju veliki broj različitih poslova u kojima je zajednička mogućnost povređivanja, pad sa visine, i naporan fizički rad. Posledice povreda mogu da budu bezazlene u vidu nagnječenja, posekotina pa do preloma, povrede unutrašnjih organa pa i smrtni ishod. Usled napornog fizičkog rada i rada u nepovoljnim klimatskim uslovima može da dođe do poremećaja u fizičkom razvoju deteta.	Aktivnosti u okviru školovanja podrazumevaju superviziju nastavnika ili mentora i organizatora prakse kao i poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
6.18	I	56			Delatnost pripremanja i posluživanja hrane i pića	Poslovi u okviru delatnosti pripremanja i posluživanja hrane i pića povezani su sa radom u lošim mikroklimatskim uslovima, teškim fizičkim radom, radom noću, mogućnošću opekotina. Takođe ovi poslovi su povezani i sa služenjem alkoholnih pića koje može nepovoljno uticati na psihički razvoj deteta.	Aktivnosti u okviru školovanja podrazumevaju superviziju nastavnika ili mentora i organizatora prakse kao i poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
6.19	N	80			Zaštitne i istražne delatnosti	Poslovi u okviru delatnosti zaštitne i istražne delatnosti podrazumevaju usluge privatnog obezbeđenja, usluge u sistemu obezbeđenja i poslove privatnih istražitelja. Navedeni poslovi podrazumevaju rad u sredinama koje su neprilične za dete i koje mogu ostaviti trajne psihičke posledice na razvoj deteta. Takođe, pri ovim poslovima može doći do povređivanja deteta u vidu nagnječenja, posekotina, uboda oštrim predmetom, upucavanja, preloma pa čak i do ubistva.	Opasni poslovi

6.20	N	81			Usluge održavanja objekata	Poslovi u okviru delatnosti održavanja objekata uključuju čišćenje različitih vrsta objekata od privatnih kuća do fabričkih postrojenja. Pored toga ova delatnost uključuje i poslove pranja veša, čišćenja dimnjaka, kotlarnica ventilacionih kanala i dr. Ovi poslovi povezani su radom na visini koja može dovesti do povređivanja, izloženošću toksičnim materijama koje mogu dovesti do oštećenja organizma, izloženošću kancerogenim materijama koje mogu dovesti do maligniteta.	Aktivnosti u okviru školovanja podrazumevaju superviziju nastavnika ili mentora i organizatora prakse kao i poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
6.21	Q	86			Zdravstvene delatnosti	Poslovi u okviru zdravstvene delatnosti koji uključuju poslove opšte medicine, stomatološke usluge predstavljaju opasne poslove za decu jer tokom obavljanja ovih poslova postoji povećani rizik od infekcije naročito virusima hepatitisa koja može prouzrokovati trajna oštećenja jetre. Kako poslovi u ovoj delatnosti uključuju rada sa oštrim predmetima postoji mogućnost uboda i posekotina koje mogu biti ulazno mesto za infektivne agense koji su uvek prisutni u medicinskim ustanovama.	Aktivnosti u okviru školovanja podrazumevaju superviziju nastavnika ili mentora i organizatora prakse kao i poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
6.22	R	92			Kockanje i klađenje	Obavljanje poslova u delatnosti kockanje i klađenje dovodi decu u neprikladno okruženje što može negativno uticati na njihovo vaspitanje i odnos prema kocki i klađenju veoma često i prema drugim zavisnostima.	Opasni poslovi
6.23	S	96		1	Pranje i hemijsko čišćenje tekstilnih i krznjenih proizvoda	Poslovi u okviru delatnosti pranje i hemijsko čišćenje tekstilnih i krznjenih proizvoda uključuju kontakt sa toksičnim materijama koje mogu dovesti do trajnih oštećenja organa deteta. Pored toga na poslovima peglanja postoji opasnost od opekotina. Ovi poslovi se često obavljaju u lošim mikroklimatskim uslovima koji mogu dovesti do znatnih oštećenja zdravlja kao što je to prikazano u delu 1.1.	Aktivnosti u okviru školovanja podrazumevaju superviziju nastavnika ili mentora i organizatora prakse kao i poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
6.24	S	96		2	Delatnost frizerskih i kozmetičkih salona	Obavljanje poslova u delatnosti frizerskih i kozmetičkih salona dovode decu u neprikladno okruženje što može negativno uticati na njihovo vaspitanje. Takođe, hemikalije	Aktivnosti u okviru školovanja podrazumevaju superviziju nastavnika ili

						koje se koriste pri bojenju kose su poznati alergeni koji mogu dovesti do ekcema.	mentora i organizatora prakse kao i poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
6.25	S	96		3	Pogrebne i srodne delatnosti	Poslovi u okviru pogrebnih delatnosti a naročito sahranjivanje i spaljivanje leševa, priprema leševa za sahranjivanje kao i srodni poslovi obavljaju se u okruženju i okolnostima koje mogu ostaviti trajne posledice na psihički razvoj deteta. Ovi poslovi često su povezani i sa izloženošću biološkim štetnostima a posledice ove ekspozicije opisane su u delu 1.4.	Opasni poslovi
6.26	S	96		4	Delatnost nege i održavanja tela	Poslovi u okviru delatnosti nege i održavanja tela podrazumevaju poslove koji se obavljaju u salonima za masažu, turskim kupatilima i saunama obavljaju se u okruženju i okolnostima koje mogu ostaviti trajne posledice na psihički razvoj deteta. Takođe, često na ovim poslovima dolazi do seksualnih zloupotreba.	Aktivnosti u okviru školovanja podrazumevaju superviziju nastavnika ili mentora i organizatora prakse kao i poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu
6.27	T	97			Delatnost domaćinstva koja zapošljava posluhu	Poslovi u okviru delatnosti domaćinstva obuhvataju različite poslove kao što su poslovi pripremanja hrane, održavanja dvorišta, pranja veša i drugo. Kako se u okviru ovih poslova pojavljuje mogućnost povređivanja na radu, pojava opekotina, posekotina pa čak i amputacija.	Aktivnosti u okviru školovanja podrazumevaju superviziju nastavnika ili mentora i organizatora prakse kao i poštovanje najviših standarda bezbednosti i zdravlja na radu

¹³Uključujući sve oblasti, grane i grupe u okviru sektora **ukoliko pri obavljanju poslova dolazi do ekspozicija ili okolnosti koje su navedene u tabelama 1, 2 ili 3.**